

ГЕОГРАФИЯ XXI АСРДА:

МУАММОЛАР, РИВОЖЛАНИШ
ИСТИҚБОЛЛАРИ

РЕСПУБЛИКА
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ

САМАРҚАНД - 2017

ландшафтларида антропоген омил таъсирида саноат бўлаётган экологик ўзгаришлар ва уларни прогноزلантириш, дарё сўйлача ландшафтларининг экологик шароитини ошқимлаштириш муаммолари ўз ечимини кутаётган масалалардир.

Бунинг учун Фарғона vodiysidaги дарё сўйлачларини ўзлаштирилиши натижасида вужудга келган ландшафт комплекслари ва уларни сўзорилиши оқибатида пайдо бўлган ландшафтларини ҳар томонлама ўрганиш, уларга янги хужайна фалдиятини ижобий ва салбий таъсири, шундан объекти сифатида экологик шароити, уларни ошқимлаштириш ҳамда хужайнанинг турли соҳаларида маҳсулани фойдаланиш учун тавсиялар ишлаб чиқишни даиринини ўзи тақдир қилмоқда Шунингдек,

- Фарғона vodiysida вужудга келган дарё сўйлача ландшафтлари ҳақидаги турли илмий адабий ва қарола рафиқ материалларни ўрганиш ҳамда таҳлил қилиш;
- сўйлача ландшафт компонентларининг ўрнини ва йирик маънавий кўрсаткичларини тўғри қилиш;
- сўйлача ландшафтларининг функционал бир бутунлиги ва уларнинг динамик геотипик сифатида ўрганиш
- Дарё сўйлача ландшафтларининг антропоген таъбир остида ўзгариб боришини прогноزلантириш қабиллардир

Дарё сўйлача ландшафтларидаги янги экологик шароитни қудалиқлаштириш улардан оқибатий фойдаланиш ва муҳофаза қилишни бошқариш илмий ва амалий жиҳатдан ҳимри ва қуниниг муҳим муаммоларидан саналади

Усмолов М.Р., Ўраҳамматов В., Хазратов С. (Житях, Житях ШИ) ЎЗБЕКИСТОНДА АГРАР ИСЛОҲОТЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШНИ ЎНГА ХОС ГЕОГРАФИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Республикада биринчи президенти И.А Каримов таъкидлашларидек "Жаҳон иқтисодий инқироти давом этаётган ҳозирги шароитда ривожланиётган табиғ маҳсулот улутини яшил олириги биринчи илмий таъбирта иқтисодий инқирот ўсиб бораётган шайхати ва инқиротларидан қалдат беради" Фахат кен миқёсда иқтисодий ислоҳот ва ўзгаришларни биз ташлан, ўзини амалга тути оқибат тараққийет моделига ҳамоҳанг равишда лавим элтириш иқтисодий инқиротларидан барқарорлиги ва дарур ривожланиш сўрашларини, шайхатини сифатини олириш, дунё ҳамжамиятида муносиб ўрин эгаллаш таъкидлаш беради.

Ривожланиш мамлакатлар таъбирбасидан келиб чиқадиган бўлса, қўлтига мамлакатлар (асосан, ривожланиш мамлакатлар) фермер ҳўжалиқларини ривожлантиришни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблашадан. Ўзбекистонда олиб бориётган аграр сиеват натижасида ҳўжалиқ юришишниг бир қатор шайхатлари синаб қўрилади. Мамлакатиниг кишлоқ ҳўжалити ишлаб чиқарувчилари шайхат маънасида бир қатор ишлаб чиқариш шайхатларини ўз фойдалиқлариди синаб қўришадан ва ҳўжасатарга эга бўлишадан

Биз ҳўжалиқ юришниг шайхатлари қадим яна ҳам яхшироқ ҳўжасатга эга бўлиш учун яшил ўнгишда бизнинг қишлоқ ҳўжалиқини ишлаб чиқарувчилариниг фашият юритган ҳўжалиқ шайхатларини санаб ўтади:

Амалга оширилган	Шайхат ҳўжалиқлар	Аграршайхатлар
Давлат ҳўжалиқлари Давлат ҳўжалиқлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари	Биз ҳўжалиқларидан қадим ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари	Аграршайхатларидан ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари ишлаб чиқариш шайхатлари

Кейинги йилларда мамлакат аграр тармоқини ривожлантириш учун бир қатор шайхатлар амалга олириладан. Улар ичида энг муҳимлариниг бири мамлакат аграр

ислохотлигини хукукий асослари яратилди. Ўзбекистон агар ислохотлигини хукукий асосларини қуйидагилар гапик эваби 1. Ер Қолекси, 2. Мехнат Қолекси, 3. Қишлоқ хуваики кооперативлари (ширик хўжалиги) туғридаги Қонуи, 4. Фермер хўжалиқлари туғридаги Қонуи, 5. Дехқон хўжалиқлари туғридаги Қонуи

Гаплаган йўл асосида Ўзбекистонда агар асосини ривожлаштирилиши асоси вазидалари белгилаб олинган. Умуман олганда, Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги ривожлашганини қуйидаги икки муҳим стратегик максалини амалга ошириш асосида кутилган. 1. Пахта таласини етиштиришни бариқорлиғини таъминлаш, 2. Ден ишлаб чиқарилгани қулайтириш ва доп мустақиллиқка эришиш

Қишлоқ хўжалигида иқтисодий ислохотларни амалда қуқурдиштириш, соҳани бариқор ривожлантиришга қаратилган Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармон ва қарорлари Президентининг 2009 йил 13 февралда бўлиб ўтган 2008 йилда республикани шактимоий-иқтисодий ривожлантириш якунаси ва 2009 йилда иқтисодини бариқор ривожлантирилиши энг муҳим устувор йуналишларига бағишланган мажлисийаги «Мақсалакати модернизация қилиш ва янгилашни итич давом эттириш - давр талаби» мақрурасидан қилиб чиқилган даявруб вазидалар ҳисла «Қишлоқ иқтисодиети ва фермерлиги йили» Дашлаз дастурда белгилашган тақдирларини ижросини тақдид этиш, уларнинг ўз мушаддириши ва қулақосини бақарилишини таъминлаш мақсалида Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва суа хўжалиги вазирилишининг Хайбат қирори билан қуйидаги максалини қуруқлари гапик эваби:

1. Тизимдаги қорқопларини модернизациялаш ва мақсалини тақдидириш, сифат ва парсапар борасида рақобатбордон сансот мақсудотлари ишлаб чиқарилган аҳмақларини қенжайтириш, ҳисперт салохиятини оширини йўли билан уларини бариқор янгилашни таъминлаш мақсудлари бўйича.

2. Экспорт мақсудотлари ишлаб чиқариш ва уларни қорғишга сотил қулақосини иширин, янги қажамини олинмаклаштириш мақсудлари бўйича.

3. Қорғиш ивестицияларини жабб эшиш, улардан максалини фойдаланиш ва лойиҳалар монитринини тақдид этиш мақсудлари бўйича

4. Қишлоқ хўжалигида амалга ошириладиган тарқобий улариларлар жараеини Қорқалатини Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва суа хўжалиги вазирилиш, янгиотлар Қишлоқ ва суа хўжалиги бошқармақари ҳамда туманлар Қишлоқ ва суа хўжалиги бўлиқлари фаолиятини таъминлаштириш мақсудлари бўйича

5. Қишлоқ янгирақлима объектлари фаолиятини ривожлантириш ҳамда фермер хўжалиқлари билан таъминотчи, хизмат қурақуғчи, таъбирлоқ идоралари ўртисида шартнома мақбурлиқларининг бақарилиши услитини монитрини яритиш мақсудлари бўйича

6. Суа иқтисодининг салбий таъсирини қишатиш, суа ресурсларини қишатиш бошқариш ва суақан самарали фойдаланиш ҳамда томқилатиш суақорини қишатиш ишқил қилиш мақсудлари бўйича.

7. Пахталик, галчилик ва мийте эканлар мақсудлари бўйича.

8. Сабзавот, полиқ, қорғиш, мева ва узум мақсудотларини етиштириш, қайта ишлаш, ички исқуммад бозорини қулақосини ҳамда экспорт қилиш қажамларини қулақосини мақсудлари бўйича.

9. Усулчиларини қишатиш қилиш, биолоқбаториқлар ва агроқиме-стандиялар фаолиятини тақминлаштириш мақсудлари бўйича.

10. Қорғишлик ва қорқулчиликни ривожлантириш мақсудлари бўйича

11. Паррақдочликни ривожлантириш мақсудлари бўйича

12. Қажамқилиштириш ривожлантириш мақсудлари бўйича

13. Ақларчиликни ривожлантириш мақсудлари бўйича

14. Пийлақлик мақсудлари бўйича

Ўзбекистон хотирига ва бундан кейин ҳам шакта етиштиришда мақсудати энг етакчи мақсалақлар қаторида урин олади. Бунинг учун пахтачиликнинг барча иш жараеларини мақсалини тақминлаш иққомиятининг бериқилган техникаларини янги қурақуғчи билан таъминлаш

зарур бўлиши учун эса даставвал хайвона, чирик тракторлари, жидок шасталигида фойдаланишдан энг самарали седалар, култиваторлар пахта терши машиналари, кўсек тушиш ва туяшой қирқиб машиналари битан шиммашимоти даркор бу вазишар факаз шасталилик соҳасида ния тешишли бўлиб қолмасдан, кишлок хужалиги тармоқлари учун ҳам зарурлир. Бозор иқтисодиетида утиш шлоқда техникага яа бўлиш ва ундан фойдаланишда ички йўналиш талабини қисолига олиш зарур

Биринчи йўналиш – бутга йирик кишлок хужалик хориқлилари – ширкатлар, хиссадорлар ўқишмас, шифирларин киришиш мумкин бу хужалиқлар ўқишиш мақсадий қўяшига кўра зарур бўлган техникамини ўз ҳақиқларига билади солииб олиши ва ўз муқдига айлаштириш мумкин

Иккинчи йўналиш – бутга фермерлар, деҳқон хужалиқлари, оқла пудралари, тарчок хужалиқлари, яқка тартибда ижара асноқда иш юритувчилардан иборат бўлган деҳқон хужалиқларин киришиш мумкин

Агар секторда рақобатбордошлик муқимини шакллантириш Хужалик киригишининг самарали шаклини ташлаш Ўзбекистонда аграр соҳада амалга оширишветан иқтисодий илохотларнинг чуқурлашуни бозор шимийлири жорий этилишини, махсулот егишириши ва сотиш жорасириши ўзаро мувофиқлигини таъминлашни тақоза этиқда Яъни, аграр соҳадаги энг муқим шифа кишлок хужалиқда рақобатчилик муқимини шакллантириш орқали хужалик юритувчи субъектлар рақобатбордошлигини ошириш, махсулот етиштиришда талоб ва тақсиф мувоозанатиға эришиш ички ва ташқи бозорда самарали фавқий юритувчи меташимлар кенг кўтамада жорий қилинишдан иборат

Адабиётлар

1. Каримов И.А. Ўзбекистон бозор муносабатларига ўтишини ўзига хос афви, –Т.: Ўзбекистон 1993
  2. Каримов И.А. Ўзбекистон иқтисодий илохотларини чуқурлаштириш йулида, Т. Ўзбекистон 1995 йил
  3. Каримов И.А. Кишлок хужалиги тароққети-ўқини хавф манбаи –Т. Ўзбекистон, 1998
  4. Абдуганиев А., Абдуганиев А.А. Кишлок хужалик иқтисодиети (дарслик) – Г. ТДИУ, 2004. 304 бет
  5. Аграр соҳада илохотларини янада чуқурлаштириш муминлари ва ечимлари. –Тошкент. Меҳнат, 2002
- Интернет сайтлари: www.wto.org, www.usda.gov, www.fao.org, www.lehqon.uz, www.msbx.uz, www.uz.biz.uz, www.chamber.uz, www.gmi.uz

Умарова М.Х., Сулаймонов С. (Гермиз, ТермезДУ)

ЎЗБЕКИСТОНДА ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Туризм даромад хелтирини жахатидан азуқда нефть ва автомобиль самийидан кейин учинчи ўринда туради. Бутунжаҳон туристик ташкилоти (БТТ) маълумотларига кўра, бутунги қўлда жаҳон ялли миллий махсулотинини 11 фоизи, инвестицияларинини 10 фоизи, жаҳон истеъмол хароқатларинини 11 фоизи, солиқ тушумларинини 5 фоизи туризм соҳаси хисосини (тури келди XX асрини 90-йилларидан бошлаб хилерги хўна қалар мажмур соҳага киришишга инвестицияларини ўртача йилик сурьга 30 фоизиға ташкил этиди Хилерги вақтда жаҳонда арағилетган ҳар 16 иш ўрнидан бири туризм тармоқи шиммасига (тури келди) Аврм мамлақатларда туризм соҳасинини ривожланишидан туپалиган даромад мамлақат миллий даромадинини деярли ярмиш ташкил этиди Хуусам, Амқорра, Лихтенштейн, Монако, Сан-Марино шигари шинги давлатларда туризм иқтисодие негизи ҳисобланиб, мамлақат миллий даромадинини 20 фоизида ва 50 фоизиға ташкил этиди Ривожланган мамлақатларда туризмдан олинладига калюта тушумлари бутун тексорт ҳажминини 10-35% ни ташкил қиладди Туризм соҳаси учун жадал ривожланиш хос бўлиб, қалар мамлақатларда йилик сурьга сурьатлари юқорилини (24% гава) билан тақсифланади

Усмаилов М.Р., Эрматова М.В., Хизратов С. (Жиззах, Жиззах ДПИ). Ўзбекистонда шараф истеҳсолатини амалга оширишнинг ўрни ва географик ҳудудиятлари	52
Умарова М.Х., Сулаймонов С. (Германи, Термез, Ў). Ўзбекистонда туризмни ривожлантириши истиқболлари	54
Қадирова М.А., Қадирова М.М., Усмаилов З. (Самарқанд, СамДУ, 21-шкста Самарқандск. раёни). Национал ший, яшарасраий ослас шаселаси ва турдоий ресурслар Самарқандск. ослас	56
Ташбаев Ғ.М., Журатужаев Д.Д., Запасов Н.У. (Жиззах, ЖизДПИ). Қуни Амударе ҳудуд шабатининг географик урганлиш гариси	59
Мумилов Д.Г. (Қўқон, Қўқон ДПИ). Қўқон гуруҳ туманлариде шарадемографик босим кўрсаткичлари	61
Қуловдиқов О.Х., Хасанов Ж.Ю. (Самарқанд, СамДУ). Самарқанд вилоийлида кичик бизнеснинг аҳалини иш билан таъминлашдаги аҳалини	63
Мирзахасанов Х. (Наманган, НамДУ). Минтақа иқтисодиетининг ривожланиши ҳудудиятлари	64
Муртазалев Б.Ч., Назаров М.Г., Абдуллаев С.И. (Қирғиз, Қар, Ў). Антрополог ва маданият ландшафтларининг ишасли	67
Сафарова Н.М., Илғамқуллова Ш. (Тошкент, ТДПУ). Жиззах вилоийли иқтисодиетининг ривожланишини унча ҳос ҳудудиятлари	69
Ғайфуллин М.А., Навоилов Д.Н. (Қарғиз, Қар, Ў). Қуни Қашқадаре агрогеографик райони аҳалини па меҳнат ресурслари	71
Тешбаев З.М., Раҷабова Г., Қўқонқулов А. (Жиззах, ЖизДПИ). Қизилқум ҳўли шабатининг географик урганлиш тарихи	73
Хуреев Д.Б. (Самарқанд, СамДУ). Парагенетик ландшафт мажмуаларини урганлишда рельеф шасликласи усулини аҳалини	76
Ғайфуллин М.А. (Қарғиз, Қар, Ў). Жиззах вилоийли қишлоқ ҳўралини ҳудудий тарихи шияшини тақомиллаштиришнинг усуллар йуналишлари	80
Qo'ziyoyeva O., Rejaboyev A., Yuldasheva N. (Qo'qon, Qo'qon DPI). Tibbiy geografiyani rivojlantirish: kecha, bugun, e'taga	83
Qo'ziyoyeva O. (Qo'qon, Qo'qon DPI). Tibbiyot va geografiya, uning o'zaro bog'liqligida aholining salomatlik darajasini oshirishdagi ahamiyati	84
Qo'ziyoyeva O., Rejaboyev A., Akhbarova X. (Qo'qon, Qo'qon DPI, Turizm KHK). Tibbiy geografiyaning yurtimizdagi aytim masalalari tahlili	85
Qo'ziyoyeva O., Rejaboyev A., Ermatova R. (Qo'qon, Qo'qon DPI, Qo'qon turizm va servis kolleji). Nozokologiyani arellalari va tamoqlari ishon unili ko'rinishida	87
Borozov B.I. (Ilug'murodov F.B. (Samarqand, SamDU). O'zbekiston aholisining hududiy juyashishi va bandligi	88
Федорко В.Н. (Тошкент, шкста №233). Сангаро-Гашқара, текний шришпа-ҳўралини шийли райони Среднего Зарафшани	90
Ғаев А.А. (Андижон, АндУ). Андижон вилоийлида аҳалини транспорт хўралини кўрсатини маҳаммалари (социологик шурин аҳалини)	92
Diyanboyeva P.X., Namdatlova G.M. (Jizzax, JizzDPI). Zomin bag'ndagi zamin	97
Аббасова М.С. (Самарқанд маҳали-иқтисод КХК). Жиззах вилоийли шабатини ресурслари ва улардин самаралини фойдаланини маҳаммалари	99
Қиличева Н.К., Раҳманов А.Х., Зайнутдилова Д.К. (Тошкент, СЗМУ, Самарқанд, СамДУ, Жиззах ЖизДПИ). Шабатини ландшафт тақикотлар ва уларининг аҳалини	102
ИШУББА: СУВ РЕСУРСЛАРИДАШ ОҚЦИОНА ФЙДАЛАНИШИ ВА СУОРИНИДА ШГОР ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАШ ФЙДАЛАНИШИ	
Қасимов Б.А., Соляев Н.Р. (Наманган, НамДУ). Фарғона водийлини шийли маҳаммалари уларининг	104